

Eryk Kosiński

Rolnictwo a publicznoprawna ochrona konkurencji w wybranych systemach prawnych : (cz. II)

Kwartalnik Prawa Publicznego 5/3, 239-264

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

*Eryk Kosiński**

ROLNICTWO A PUBLICZNOPRAWNA OCHRONA KONKURENCJI W WYBRANYCH SYSTEMACH PRAWNYCH CZ. II**

1. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM UNII EUROPEJSKIEJ

W Unii Europejskiej ogólne przepisy ochrony konkurencji, tj. art. 81 oraz 82 Traktatu o utworzeniu Wspólnoty Europejskiej z 25.3.1957 r. (Traktat Rzymski)¹, obowiązują we wszystkich sferach działalności gospodarczej, poza przypadkami, gdy sam Traktat wyłącza ich zastosowanie (tak Europejski Trybunał Sprawiedliwości w orzeczeniu 209–213/84 w połączonych sprawach *Ministère Public v. Asjçs and others*)².

Wyłączenie rolnictwa *expressis verbis* przewiduje art. 36 Traktatu Rzymskiego stanowiąc, iż przepisy ochrony konkurencji stosuje się do produkcji rolnej oraz do obrotu produktami rolnymi w zakresie określonym przez Radę Ministrów na podstawie art. 37 ust. 2 i ust. 3 Traktatu. Przepisy te z kolei upoważniają Radę do przyjęcia ustawodawstwa wprowadzającego w życie Wspólną Politykę Rolną (Common Agri-

* Dr Eryk Kosiński – adwokat; adiunkt na Wydziale Prawa i Administracji, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

** Część I artykułu opublikowana została w „Kwartalniku Prawa Publicznego” 2005, nr 1–2.

¹ Tekst ujednolicony, O.J. 2002, C 325/33 z 24.12.2002 r.

² [1986] ECR 1425; por. A. Nikpay, J. Faull [w:] J. Faull, Ali Nikpay (red.), *The EC Law of Competition*, Oxford 1999, s. 62; czy D. Wyatt, A. Dashwood, *European Community Law, Third Edition*, London 1994, s. 383.

cultural Policy, CAP)³, nadając Radzie tym samym olbrzymi zakres uznania⁴. Podkreślał to niejednokrotnie Europejski Trybunał Sprawiedliwości (ETS) w swoim orzecznictwie (m.in. orzeczenie z 29.10.1980 r. w sprawie 139/79 *Maizena GmbH v. Council*, ust. 23 *in fine*)⁵.

Nadto wcześniej art. 32 ust. 2 Traktatu ogólnie stanowi, iż reguły wspólnego rynku znajdują zastosowanie w przypadku produktów rolnych, o ile przepisy art. 32–38 nie stanowią inaczej.

Biorąc pod uwagę powyższe można powiedzieć, że regulacja prawna Wspólnej Polityki Rolnej jest regulacją szczególną (*lex specialis*) w stosunku do regulacji wspólnego rynku (zasada wyjątkowości)⁶. Potwierdził zasadę tę wielokrotnie Europejski Trybunał Sprawiedliwości, m.in. w orzeczeniu 91/78 w sprawie *Hansen GmbH v. Hauptzollamt Flensburg*⁷, orzeczeniu 177/78 w sprawie *Pigs and Bacon Commission v. McCarren and Company Limited*⁸, orzeczeniu 68/86 w sprawie *United Kingdom v. Commission (Agricultural Hormones)*⁹ czy w orzeczeniu C-331/88 w sprawie *R. v. The Minister of Agriculture, ex. p. Fédération Européenne de la Santé Animale*¹⁰. Przepisy ogólne mają zastosowanie dopiero wtedy, gdy brak jest przepisu szczególnego, regulującego sektor rolny i Wspólną Politykę Rolną.

Sam Traktat Rzymski stawia wspólnotowym regulacjom w sektorze rolnym jedynie warunek dążenia do realizacji traktatowych celów Wspólnej Polityki Rolnej oraz do eliminacji wszelkich przejawów dyskryminacji pomiędzy producentami bądź konsumentami (art. 34 ust. 2 zd. drugie). Podkreślił to ETS w orzeczeniu 5/73 w sprawie *Bal-*

³ Zob. szeroko nt. Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2004, s. 40 i n., oraz wcześniej [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Polityka rolna Wspólnoty Europejskiej w świetle ustawodawstwa i orzecznictwa*, Warszawa 1995, s. 44 i n. Zob. nadto m.in.: J. Borkowski [w:] D. Milczarek, A.Z. Nowak (red.), *Integracja europejska. Wybrane problemy*, Warszawa 2003, s. 365 i n.; czy J.F. Faure [w:] M. Brzóska (red.) *Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej*, Łódź 1998, s. 15 i n., oraz J. Korte, *ibidem*, s. 29 i n.

⁴ Por. D. Wyatt, A. Dashwood, *op.cit.*, s. 383.

⁵ [1980] ECR 3393 – Tekst orzeczenia w tłumaczeniu na język polski w: P. Czechowicz, W. Ziętara, *Konkurencja a regulacja w rolnictwie*, Warszawa 1995, s. 282 i n.

⁶ Por. A. Lichorowicz [w:] J. Barcz (red.), *Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki*, Warszawa 2003, s. 337–338.

⁷ [1979] ECR 935. Tekst orzeczenia w tłumaczeniu na język polski – P. Czechowicz, W. Ziętara, *op.cit.*, s. 240 i n.

⁸ ECR 1979, s. 2169. Tekst orzeczenia w tłumaczeniu na język polski – P. Czechowicz, W. Ziętara, *op.cit.*, s. 252 i n.

⁹ [1988] ECR 855; CMLR 1988, Nr 2, s. 543.

¹⁰ [1990] ECR I-4023; CMLR 1991, Nr 1, s. 507.

*kan-Import-Export GmbH v. Hauptzollamt Berlin-Packhof*¹¹, orzeczeniu 103 i 145/77 w połączonych sprawach *Royal Scholten Hönig v. Intervention Bard*¹², oraz w orzeczeniu 8/78 w sprawie *Milac v. Hauptzollamt Freiburg*¹³.

W orzeczeniach takich jak 138/79 w sprawie *SA Roquette Frères v. Council*¹⁴, czy w połączonych sprawach 197, 200, 243, 245 i 248/80 *Ludwigshafener Walzmühle Erling KG et al. v. Council & Commission*¹⁵, oraz 59/83 w sprawie *Biovilac SA NV v. Commission*¹⁶, Europejski Trybunał Sprawiedliwości dobitnie stwierdził, iż przepisy wspólnotowe wprowadzane w ramach Wspólnej Polityki Rolnej badane są jedynie pod kątem czy nie zawierają oczywistych błędów (manifest error), czy ich przyjęcie nie stanowi nadużycia władzy (kompetencji; misuse of power), oraz czy dany organ nie przekroczył granic uznania (*the bounds of its discretion*)¹⁷. Z drugiej jednak strony w orzeczeniu 131/86 *United Kingdom v. Council*¹⁸ Europejski Trybunał Sprawiedliwości uznał, iż Rada Ministrów uchwalając przepisy na podstawie art. 37 Traktatu Rzymskiego winna brać pod uwagę także założenia polityki konkurencji, w tym m.in. postanowienia art. 2, art. 3 ust.1 lit g oraz art. 4 ust. 1 Traktatu¹⁹. W konsekwencji ceny interwencyjne ustalane przez Wspólnotę na rynku rolnym mogą odbiegać od cen rynkowych tylko w zakresie niezbędnym do osiągnięcia celów z art. 33 Traktatu (tak w bogatym orzecznictwie ETS, m.in. sprawy 63–69/72 *Wilhelm Werhahn Hansamühle et al. v. Council*²⁰, 55/74 *Firma Robert Unkel v. Hauptzollamt Hamburg-Jonas*²¹, 93/74 *Pastificio Triestino v. Amministrazione delle Finanze dello Stato*²², 114/76 *Bela-Mühle Josef Bergman KG v. Grows-Farm GmbH & Co KG*²³, 116/76 *Granaria BV v. Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten*²⁴, 119 & 120/76

¹¹ Por. K. Domachowska, op.cit., s. 440–441.

¹² [1978] ECR 2037.

¹³ [1978] ECR 1721.

¹⁴ [1980] ECR 3333.

¹⁵ [1981] ECR 3211.

¹⁶ [1984] ECR 4057.

¹⁷ Tak dosłownie w orzeczeniu w sprawie *SA Roquette Frères v. Council*, [1980] ECR 3358 (3359).

¹⁸ [1988] ECR 905; CMLR 1988, Nr 2, s. 364.

¹⁹ Por. P.J.G. Kapteyn, P. VerLoren van Themaat, *Introduction to the Law of the European Communities. After the coming into force of the Single European Act, Second Edition*, Deventer–Boston, 1990, s. 679.

²⁰ [1973] ECR 1299.

²¹ [1975] ECR 9; CMLR 1975, Nr 2, s. 76.

²² [1975] ECR 661; CMLR 1977, Nr 1, s. 246.

²³ [1975] ECR 1211; CMLR 1977, Nr 2, s. 83.

²⁴ [1977] ECR 1247; CMLR 1979, Nr 2, s. 83.

*Ölmühle Hamburg AG et al. v. Hauptzollamt Hamburg-Waltershof et al.*²⁵, czy *6/77 N.G. Schouten BV v. Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten*²⁶).

Nadto przyjęte jest, iż interwencja Wspólnoty w sektorze rolnym powinna w jak najwyższym stopniu pozostawać zarówno w zgodzie z podstawowymi prawami rynku, jak i z zasadami wspólnego rynku. Można więc mówić o obowiązującej także Wspólną Politykę Rolną zasadzie proporcjonalności (zob. przede wszystkim orzeczenia 80 & 81/77 *Société Les Commisionnaires Réunis Sàrl et al. v. Receveur des Douanes*²⁷, 122/78 w sprawie *Buitoni SA v. Fonds d'Orientation et de Régularisation des Marchés Agricoles*²⁸, 240/78 w sprawie *Atlanta Amsterdam BV v. Produktschap voor Vee en Vlees*²⁹, 139/79 w sprawie *Maizena GmbH v. Council* oraz 37/83 w sprawie *REWE-Zentral AG v. Direktor der Landwirtschaftskammer Rheinland*³⁰)³¹, czy zasadzie niedyskryminacji (*non-discrimination requirement*; tak ETS w orzeczeniach: 5/73 w sprawie *Balkan-Import-Export GmbH v. Hauptzollamt Berlin-Packhof*, 117/76 & 16/77 w połączonych sprawach *Firma Albert Ruckdeschel & Co et al. v. Hauptzollamt Hamburg-St. Annen et al.*³², 124/76 & 20/77 w połączonych sprawach *Moulins et Huileries de Pont-à-Mousson SA v. Office National Interprofessionnel de Céréales*³³, oraz 139/79 w sprawie *Maizena GmbH v. Council*).

Podkreślenia wymaga okoliczność, iż wyłączenie sektora rolnego jest jedynym wyraźnym wyłączeniem zastosowania ogólnych reguł konkurencji zawartym w Traktacie Rzymskim³⁴. Tym samym poprzez Wspólną Politykę Rolną w sektorze rolnym i rybołówstwie realizowany jest model integracji politycznej (pozytywnej). Cele stawiane polityce rolnej mają pierwszeństwo względem zasad ochrony konkurencji (tak ETS w orzeczeniu 139/79 w sprawie *Maizena GmbH v. Council*), tak więc polityka rolna stanowi odstępstwo od generalnej zasady powszechności przepisów art. 81 i 82 Traktatu³⁵. Wynika to ze szczególnego cha-

²⁵ [1977] ECR 1269.

²⁶ [1977] ECR 1291.

²⁷ [1978] ECR 927, szczególnie 946–947.

²⁸ [1979] ECR 677; CMLR 1979, Nr 2, s. 665.

²⁹ [1979] ECR 2137.

³⁰ [1984] ECR 1229, szczególnie 1248–1249.

³¹ Por. D. Lasok, *Law and Institutions of the European Communities*, London–Dublin–Edinburgh 1994, s. 49–50.

³² [1977] ECR 1753; CMLR 1979, Nr 2, s. 445.

³³ [1977] ECR 1795; CMLR 1979, Nr 2, s. 445.

³⁴ Por. T. Skoczny, *Prawo konkurencji Wspólnoty Europejskiej. Źródła*, t. 2: *Reguły sektorowe*, Warszawa 2002, s. 15; oraz P. Czechowski, W. Ziętara, op.cit., s. 13 i n., s. 47 i n.

³⁵ Zob. T. Skoczny, op.cit., s. 15–16, s. 22–23.

rakteru Wspólnej Polityki Rolnej, i w związku z tym obdarzenia jej w Traktacie wyjątkową autonomią względem pozostałych elementów wspólnego rynku³⁶.

W Unii Europejskiej przez rolnictwo (ang. *agriculture*) rozumie się tak zarówno produkcję rolną (uprawę ziemi, hodowlę zwierząt), jak i leśnictwo i rybołówstwo (art. 32 ust. 1 Traktatu)³⁷. Tak więc pojęcie rolnictwa jest znacznie szersze, aniżeli w innych systemach. Szczegółowa i wyczerpująca lista produktów rolnych objętych Wspólną Polityką Rolną, tym samym których produkcja i obrót oraz przetwarzanie pierwszego stopnia (*first-stage processing*) mogą być wyłączone spod obowiązywania europejskich przepisów ochrony konkurencji znajduje się w Aneksie I do Traktatu (wcześniej Aneks II). W konsekwencji brak wymienienia danego produktu rolnego w Aneksie I powoduje, iż jego produkcja, obrót nim oraz przetwórstwo podlega regułom konkurencji na zasadach ogólnych. I tak, produkcja podpuszczki uznana została za podlegającą generalnym regułom konkurencji pomimo, iż wykorzystywana ona jest do produkcji sera, wymienionego w Aneksie I (sprawa 61/80, *Cöoperative Stremsel-en Kleursel-fabriek v. Commission*³⁸). Podobnie Komisja i ETS potraktowały armaniak (decyzja w sprawie *Pabst and Richarz / BNIA*³⁹), koniak (orzeczenia ETS: 123/83 *Bureau National Interprofessionnel du Cognac, Cognac v. Clair*⁴⁰ oraz 136/86 *Bureau National Interprofessionnel du Cognac, Cognac v. Ives Aubert, Saint-Porchaise*⁴¹), brandy (orzeczenie ETS w sprawie 136/86 *BNIC v. Yves Aubert*), futra zwierzęce (orzeczenie Sądu Pierwszej Instancji w sprawie T-61/89 *Danek Pelsdyraulforening v. Commission*⁴²), nawozy i środki ochrony roślin (orzeczenie ETS w sprawie C-250/92 *Göttrup-Klim Grovvaforeninger v. Danek Landburgs Grovvareselskab AmbA*⁴³) na podstawie okoliczności, iż produkty te nie są wymienione w Aneksie I.

Przez produkty rolne zgodnie z art. 32 ust. 1 Traktatu Rzymskiego rozumie się płody ziemi, produkty hodowli i rybołówstwa, oraz związane z nimi bezpośrednio produkty pierwszego stopnia przetworzenia

³⁶ Zob. K. Domachowska, op.cit., s. 439 oraz s. 441.

³⁷ A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna...*, s. 31, trafnie zauważa, iż zakres terminu „rolnictwo” w Traktacie wytyczony jest poprzez termin „produkty rolne”.

³⁸ [1981] ECR 851.

³⁹ CMLR 1976, Nr 2, s. D63.

⁴⁰ [1985] ECR 391; CMLR 1985, Nr 2, s. 430.

⁴¹ [1987] ECR 4789; CMLR 1987, Nr 4, s. 331. Tekst orzeczenia w tłumaczeniu na język polski – P. Czechowicz, W. Ziętara, op.cit., s. 312 i n.

⁴² [1992] ECR II-1931.

⁴³ [1994] ECR I-5641; CMLR 1996, Nr 4, s. 191.

(products of first-stage processing)⁴⁴. Z kolei o kwalifikacji danego produktu jako produktu pierwszego stopnia przetworzenia, który to termin w Traktacie nie został zdefiniowany, przesądza zgodnie z orzecnictwem Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości relacja gospodarcza pomiędzy pierwotnym produktem rolnym a produktem przetworzonym, bez względu na bezpośrednią ilość etapów przetwórstwa (tak w orzeczeniu ETS w sprawie 185/73 *Hauptzollamt Bielefeld v. Offene Handelsgesellschaft in Firma H.C. König*⁴⁵). Istotnym czynnikiem jest porównanie wartości produktu rolnego z produktem poddanym wstępnemu przetworzeniu. Duża różnica pomiędzy ceną produktu rolnego a ceną produktu po poddaniu go przetworzeniu nie pozwala na zakwalifikowanie tego ostatniego jako produktu pierwszego stopnia przetworzenia, a tym samym jako produktu rolnego (tak w orzeczeniach ETS w sprawie 185/73 *Hauptzollamt Bielefeld v. König*, oraz w sprawie 85/77 *Societa Santa Anna v. INPS*⁴⁶).

Podmiotowo wyłączenie dotyczy producentów rolnych, które to pojęcie nie zostało zdefiniowane przez Traktat Rzymski⁴⁷. Przyjmuje się, że o zakwalifikowaniu danego podmiotu jako producenta rolnego decydują 3 czynniki: po pierwsze podmiot ten musi sprawować kierownictwo gospodarcze nad jednostką rolno-produkcyjną, po drugie musi ponosić ryzyko i odpowiedzialność majątkową za działalność jednostki rolno-produkcyjnej, oraz musi w konsekwencji nabyć prawa na gruncie prawa krajowego uprawnienia socjalno-emerytalne⁴⁸. Europejski Trybunał Sprawiedliwości z kolei uznał, iż o zakwalifikowanie danego podmiotu jako producenta rolnego decyduje po prostu prawo krajowe danego państwa członkowskiego (tak w orzeczeniu w sprawie 312/85 *Villa Banfi v. Regione Toscana*⁴⁹).

Zgodnie z przepisami strukturalnymi producentem rolnym jest osoba uzyskująca co najmniej połowę swych dochodów z działalności rolnej oraz poświęcająca co najmniej połowę czasu pracy na działalność rolniczą⁵⁰. Producentami rolnymi mogą być zarówno osoby fizyczne,

⁴⁴ Zob. A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna...*, s. 31.

⁴⁵ [1974] ECR 607.

⁴⁶ [1978] ECR 527.

⁴⁷ Por. A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna...*, s. 32.

⁴⁸ Zob. A. Lichorowicz, op.cit., s. 339; oraz Alina Jurcewicz [w:] A. Stelmachowski (red.), *Prawo rolne*, s. 60–61.

⁴⁹ [1986] ECR 4039.

⁵⁰ Zob. A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna...*, s. 33.

jak i osoby prawne (tak ETS w orzeczeniu z 18.12.1986 r. w sprawie 312/85 *Villa Banfi*⁵¹).

Cele wspólnej Polityki Rolnej zdefiniowane zostały w art. 33 ust. 1 Traktatu Rzymskiego⁵². Po pierwsze Wspólna Polityka Rolna winna zmierzać do zwiększenia wydajności poprzez promocję postępu technicznego, zapewnienie racjonalnego rozwoju produkcji rolnej, oraz optymalne wykorzystanie czynników produkcji, w szczególności pracy. Po drugie winna zapewnić sprawiedliwy standard życia, w szczególności poprzez wzrost dochodów osób zaangażowanych w produkcję rolną. Po trzecie winna stabilizować rynek rolny. Po czwarte winna zapewnić dostępność produktów rolnych. Po piąte winna zapewnić, aby produkty rolne oferowane były konsumentom po rozsądnie niskiej cenie (*at reasonable prices*). W realizacji tych celów zgodnie z art. 33 ust. 2 Traktatu wzięte winny być pod uwagę: szczególny charakter działalności rolnej, mający swe źródło w strukturze społecznej w rolnictwie oraz strukturalnych i naturalnych nierównościach pomiędzy różnymi regionami rolniczymi, potrzeba wprowadzania odpowiednich przemian stopniowo (*by degrees*), oraz fakt, iż w państwach członkowskich rolnictwo stanowi sektor mocno powiązany z gospodarką jako całością (*agriculture constitutes a sector closely linked with the economy as a whole*).

Jak widać więc polityka rolna ma za zadanie osiągnięcie celów o charakterze ekonomicznym, jak np. wzrost wydajności w rolnictwie, jak i szerokiego wachlarza celów społecznych, jak utrzymanie sprawiedliwego poziomu życia i wzrost dochodów. Cele te, jak słusznie się wskazuje, są w oczywistej sprzeczności ze sobą⁵³. Zauważa to także Europejski Trybunał Sprawiedliwości, m. in. w orzeczeniu 5/67 w sprawie *W. Beus GmbH v. Hauptzollamt München*⁵⁴, w orzeczeniu 5/73 w sprawie *Balkan-Import-Export GmbH v. Hauptzollamt Berlin-Packhof*⁵⁵, czy w orzeczeniu 71/74 w sprawie *Nederlandse Vereniging voor Fruit en Groentenimporthandel et al. (FRUBO) v. Commission*⁵⁶ (wydanym na skutek apelacji od decyzji Komisji w sprawie *Geeves and Zonen v. FRUBO*⁵⁷), stwierdzając, iż preferencje w wyborze co do określonych celów traktatowych należą do organów Wspólnoty – Rady i Komisji (Trybunał określił je jako tymczasowe priorytety – „temporary priority”)⁵⁸.

⁵¹ Por. A. Jurcewicz [w:] A. Stelmachowski (red.), *Prawo rolne*, op.cit., s. 61.

⁵² Zob. P. Czechowicz, W. Ziętara, op.cit., s. 15 i n.

⁵³ Zob. A. Lichorowicz, op.cit., s. 339.

⁵⁴ [1968] ECR 83.

⁵⁵ [1973] ECR 1091.

⁵⁶ [1974] ECR 563; CMLR 1975, Nr 2, s. 123.

⁵⁷ O.J. 1974, L 237/16; CMLR 1974, Nr 2, s. D89.

⁵⁸ Orzeczenie 5/73 w sprawie *Balkan-Import-Export GmbH v. Hauptzollamt Berlin-Packhof*, ECR 1973, s. 1112.

Szczegółowy zakres wyłączenia działalności rolnej spod wspólnotowych przepisów ochrony konkurencji reguluje Rozporządzenie Rady Nr 26/62 z 4.4.1962 r.⁵⁹, wydane na podstawie upoważnienia z art. 36 oraz 37 ust. 2 Traktatu Rzymskiego. Zgodnie z art. 1 Rozporządzenia artykuły od 81 do 86 Traktatu stosuje się do wszelkich porozumień, decyzji i praktyk, związanych z produktami rolnymi z Aneksu I (dawny Aneks II) do Traktatu, w zakresie wyznaczonym przez art. 2 Rozporządzenia.

Z kolei art. 2 ust. 1 stanowi, iż przepisu art. 81 ust. 1 Traktatu nie stosuje się do porozumień, decyzji i praktyk, stanowiących integralną część organizacji rynku krajowego (an integral part of a national market organisation), bądź niezbędnych do osiągnięcia podstawowych celów polityki rolnej, zawartych w art. 33 Traktatu (dawny art. 39). W szczególności, zgodnie z Rozporządzeniem, wyłączeniu podlegają porozumienia, decyzje i praktyki rolników, organizacji rolniczych (*farmers' associations*), oraz związków organizacji rolniczych (*associations of such associations*) z jednego państwa członkowskiego, mające za przedmiot produkcję i sprzedaż płodów rolnych, wspólne przechowywanie płodów rolnych, konfekcjonowanie i przetwórstwo, o ile nie zawierają one zobowiązania do stosowania jednolitych cen na dane produkty (*no obligation to charge identical prices*). Europejski Trybunał Sprawiedliwości uznał, iż zdanie drugie art. 2 ust. 1, rozpoczynające się od słów: „w szczególności”, nie ma charakteru wyłącznie ilustracyjnego, a stanowi odrębne wyłączenie (orzeczenie w sprawie C-319/93 *Dijkstra and Others v. Friesland (Frico Domo) Coöperatie*)⁶⁰.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Nr 26/62 określone praktyki w sektorze rolnym mogą być uznane przez Komisję za nie podlegające wyłączeniu w przypadku, gdy całkowicie niwelują konkurencję na danym rynku (*competition is thereby excluded*), bądź gdy pozostają w sprzeczności z celami z art. 33 Traktatu.

Wyłączenie pierwsze dotyczące organizacji krajowych rynków rolnych należy interpretować ściśle. Przez krajowe organizacje rolne, podlegające wyłączeniu, rozumieć należy tylko organizacje na szczeblu krajowym, stanowiące integralną część krajowego systemu organizacji rynków rolnych⁶¹, realizującego cele zdefiniowane w art. 33 Traktatu (tak w decyzji Komisji Nr 88/109/EEC z 18.12.1987 r. w sprawie *New Pota-*

⁵⁹ Council Regulation 26/62 applying certain rules of competition to production of and trade in agricultural products, O.J. 1962, B 30/993 z 20.4.1962 r.

⁶⁰ [1995] ECR I-4471; CMLR 1996, Nr 5, s. 178.

⁶¹ Zob. A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Polityka rolna...*, s. 35.

toes⁶²). W sprawie *Nederlandse Vereniging voor Fruit en Groentenimporthandel et al. (FRUBO) v. Commission*⁶³ holenderskie zrzeszenie handlowców owocami uznane zostało za nie stanowiące integralnej części krajowej organizacji rynku rolnego⁶⁴. Co więcej, wyłączenie to może mieć miejsce jedynie w sytuacji, gdy nie ma wspólnej, unijnej organizacji w określonym sektorze rolnym (*common organisation of the market*⁶⁵, tak Komisja m.in. w Decyzji 78/66/EEC z 2.12.1977 r. w sprawie ze skargi *Groupement d'Exportation du Léon „GREX” – Cauliflowers*⁶⁶). I tak, np. dla rybołówstwa powołana jest wspólna organizacja na szczeblu Wspólnoty⁶⁷. W konsekwencji krajowa organizacja w Szkocji – Szkocka Rada Łososia (*Scottish Salmon Board*) – uznana została przez Komisję za niepodlegającą wyłączeniu⁶⁸.

Należy zauważyć, iż znaczenie tego wyłączenia jest bardzo niewielkie, szczególnie w obecnej chwili⁶⁹. Brak jest bowiem wspólnotowych organizacji rolnych na rynkach bardzo niewielu produktów rolnych zawartych w Aneksie I do Traktatu (m.in. na rynku ziemniaków)⁷⁰.

Wyłączenie drugie dotyczy porozumień niezbędnych do realizacji celów Wspólnej Polityki Rolnej, określonych w art. 33 Traktatu (*necessary for attainment of the objectives*). W sprawie *Nederlandse Vereniging voor Fruit en Groentenimporthandel et al. (FRUBO) v. Commission* Europejski Trybunał Sprawiedliwości uznał, iż ażeby daną organizację zakwalifikować jako spełniającą kryteria drugiego wyłączenia z art. 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Nr 26/62, organizacja ta musi zmie-

⁶² O.J. 1988, L 59/25 z 4.3.1988 r.; CMLR 1988, Nr 4, s. 790.

⁶³ [1974] ECR 563; CMLR 1975, Nr 2, s. 123.

⁶⁴ Wcześniej Komisja uznała, iż przedmiotowe porozumienie nie może stanowić integralnej części organizacji krajowego rynku rolnego, gdyż w Holandii taka organizacja w ogóle nie miała miejsca; zob. uzasadnienie decyzji Komisji 74/433/EEC w sprawie FRUBO, część III ust. 2.

⁶⁵ W chwili obecnej w Unii funkcjonuje 19 wspólnych organizacji rynkowych – por. A. Lichorowicz, op.cit., s. 350.

⁶⁶ Zob. uzasadnienie decyzji 78/66/EEC, część III pkt 1.

⁶⁷ Zob. rozporządzenie Rady Nr 3796 z 1981 r., O.J. 1981, L 379/1.

⁶⁸ O.J. 1992, L 246/37; CMLR 1993, Nr 5, s. 602.

⁶⁹ Por. T. Skoczny, op.cit., s. 24.

⁷⁰ Zob. decyzja Komisji Nr 88/109/EEC w sprawie *New Potatoes*, w której Komisja uznała wyłączenie spod zakazu z art. 81 ust. 1 Traktatu organizację rynku warzyw i owoców w formie grup producentów oraz komisji gospodarczych, uznawanych i zatwierdzanych przez Ministra Rolnictwa. W sektorze produkcji ziemniaków do kompetencji tej organizacji należało, m.in., ustalanie cen na warzywa i owoce, określanie opłat członkowskich oraz opłat za wystąpienie z organizacji, ustalanie minimalnych rozmiarów ziemniaków, wyznaczanie kwot produkcyjnych, itd. Zob. część A.III uzasadnienia decyzji. Por. nadto Ch. Bellamy, G. Child, *European Community Law of Competition*, wyd. 5, London 2001, s. 1203.

rzać do realizacji wszystkich celów określonych w art. 33 Traktatu, a nie tylko niektórych z nich. Z kolei porozumienia mogą być uznane za objęte wyłączeniem jedynie w sytuacji, gdy brak jest organizacji wspólnotowej na rynku, którego porozumienie dotyczy, bądź gdy postanowienia danego porozumienia są w sposób bezpośredni bądź dorozumiany przewidziane w art. 33 Traktatu (zob. decyzja Komisji z 1990 r. w sprawie belgijskich buraków cukrowych, *Re Sugar Beet*⁷¹, czy z 1999 r. w sprawie C-265/97P *VBA/Florimex*⁷²). W praktyce więc niezwykle trudno jest powołać się na to wyłączenie (decyzje Komisji w sprawach: *Cauliflowers*⁷³, *Milchförderungsfonds*⁷⁴, czy *Bloemenweilingen Aalsmeer*⁷⁵)⁷⁶. Komisja odrzuciła nawet argumentację powołującą się na poważne trudności gospodarcze w danym sektorze, podnosząc, iż nie stanowi to usprawiedliwienia dla powołania organizacji producentów. Komisja podniosła, iż jeżeli w danym sektorze mają miejsce szczególne problemy ekonomiczne, to odpowiednie kroki zaradcze winny być podjęte na szczeblu Wspólnoty (tak m.in. w sprawie *Scottish Salmon Board* z 1992 r.).

Wyłączenie trzecie z kolei dotyczy jedynie organizacji rolniczych. Jeżeli członkiem stowarzyszenia są inne podmioty, jak np. pośrednicy w handlu produktami rolnymi, nie może podlegać ono wyłączeniu (tak Komisja w decyzji w sprawie *Cauliflowers* czy w sprawie *FRUBO*)⁷⁷.

Objęte wyłączeniem są porozumienia pomiędzy rolnikami i spółdzielnią rolniczą, której są członkami (tak ETS w orzeczeniu w sprawie C-399/93 *Oude Luttikhuis v. Coberco*⁷⁸). Nie mogą one jednakże prowadzić do wykluczenia konkurencji, ani też nie mogą być w sprzeczności z art. 33 Traktatu. Za takie uznane były postanowienia statutu spółdzielni, nakładającego na swych członków obowiązki dostaw określonych produktów rolnych wyłącznie spółdzielni oraz wysokie kary za wypowiedzenie członkostwa (orzeczenia ETS w sprawach: C-399/93 *Oude Luttikhuis v. Coberco*, czy w połączonych sprawach C-319/93, 40/94 i 224/94 *Dijkstra and Van Roesell*⁷⁹).

Zgodnie z ust. 2 art. 2 Rozporządzenia wyłączną kompetencję (*sole power*) do określania, jakie porozumienia, decyzje i praktyki spełniają

⁷¹ *Re Sugar Beet*, O.J. 1990, L 31/32; CMLR 1991, Nr 4, s. 629.

⁷² [1999] ECR I-2061.

⁷³ O.J. 1978, L 21/23 z 26.1.1978 r.; CMLR 1978, Nr 1, s. D66.

⁷⁴ O.J. 1985, L 35/35; CMLR 1985, Nr 3, s. 101.

⁷⁵ O.J. 1988, L 262/27; CMLR 1989, Nr 4, s. 500.

⁷⁶ Por. R. Wish, op.cit., s. 923.

⁷⁷ Pośrednicy w handlu płodami rolnymi i owocami są przedsiębiorcami, nie rolnikami. Zob. uzasadnienie decyzji Komisji 74/433/EEC w sprawie FRUBO, część III ust. 1.

⁷⁸ [1995] ECR I-4515; CMLR 1996, Nr 5, s. 178.

⁷⁹ [1995] ECR I-4471; CMLR 1996, Nr 5, s. 178.

kryteria wyłączenia z art. 2 ust. 1, dysponuje Komisja. Badanie tych praktyk następuje na wniosek zainteresowanej strony (względnie stron), bądź na wniosek innych organów Wspólnoty, bądź też Komisja podejmuje je z urzędu. Decyzje Komisji w tej sprawie podlegają zaskarżeniu do Sądu Pierwszej Instancji (wcześniej, przed 1989 r., bezpośrednio do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości) na zasadach ogólnych.

Wyłączenia powyższe traktowane winny być w miarę wąsko, a Komisja musi w każdym przypadku odpowiednio je uzasadnić (tak w orzeczeniach SPI oraz ETS: T-70/92 i T-71/92 *Florimex v. Commission*⁸⁰, utrzymanym w mocy orzeczeniem C-265/97P w sprawie *VBA and Florimex v. Commission*⁸¹; T-77/94 w sprawie *Vereniging van Groothandelaren v. Commission*⁸², utrzymanym w mocy orzeczeniem C-266/97 w sprawie *P VBA and Florimex v. Commission*⁸³).

Rozporządzenie nie zawiera żadnych przepisów regulujących zakres wyłączenia działalności rolniczej spod art. 82 Traktatu. Tak więc, w następstwie tego, w stosunku do organizacji rolniczych pełne i nieograniczone zastosowanie ma zakaz nadużywania pozycji dominującej z art. 82 Traktatu⁸⁴. Znalazło to potwierdzenie w licznych orzeczeniach sądów europejskich (tak SPI oraz ETS m.in. w sprawach: T-70/92 i T-71/92 *Florimex v. Commission*, utrzymanym w mocy orzeczeniem C-265/97P w sprawie *VBA and Florimex v. Commission*).

Należy także zwrócić uwagę, co odnosi się w równej mierze do wszystkich szczególnych sektorów gospodarczych w Unii Europejskiej, iż zakazy z art. 81 i 82 Traktatu Rzymskiego stosuje się tylko i wyłącznie do autonomicznych, dobrowolnych działań przedsiębiorców. Zakazy te nie mają zastosowania w przypadku, gdy określone antykonkurencyjne postępowania wynika ściśle ze stosowania prawa krajowego, na mocy którego konkurencja w danej sferze jest całkowicie wykluczona, wyeliminowana (zob. m.in. orzeczenie ETS w sprawie połączonej C-359 i C-379/95P *Ladbroke v. Commission*)⁸⁵. W konsekwencji, jeśli przepisy prawne państwa członkowskiego wprowadzają w danym sektorze taki system organizacji rynku, w którym nie ma w ogóle miejsca

⁸⁰ [1997] ECR II-697; CMLR 1997, Nr 5, s. 769.

⁸¹ [2000] ECR I-2061; CMLR 2001, Nr 5, s. 1343.

⁸² [1997] ECR II-759; CMLR 1997, Nr 5, s. 812.

⁸³ [2000] ECR I-2135.

⁸⁴ Por. A. Jurcewicz [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Wspólna Polityka Rolna...*, s. 38, oraz wcześniej też [w:] A. Jurcewicz, B. Kozłowska, E. Tomkiewicz, *Polityka rolna...*, s. 36; oraz R. Wish, *Competition Law*, Fifth Edition, Lexis Nexis UK, 2003, s. 921, i T. Skoczny, op.cit., s. 23.

⁸⁵ [1997] ECR 1997 I-7007.

na wolną konkurencję, dochodzi do swoistego wyłączenia tej działalności spod zakazów art. 81–82 (choć raczej mówić należy o braku zastosowania tych zakazów). Sytuacja taka może mieć miejsce w rolnictwie, leśnictwie czy rybołówstwie. Niemniej z drugiej strony prawne wyłączenie konkurencji w sektorach w zakresie szerszym, aniżeli dopuszczony przepisami unijnymi, sprzeczne jest z Traktatem Rzymskim (przede wszystkim z zasadą wspólnego, wewnętrznego rynku) oraz z przepisami niższego rzędu. Tak więc w razie ewentualnego sporu z danym państwem członkowskim w związku z wprowadzeniem takich przepisów państwo to zmuszone byłoby do ich zmiany i harmonizacji z przepisami prawa wspólnotowego.

2. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM DANII

Duńska Ustawa o Konkurencji z 10.6.1997 r. (*Bekendtgørelse af konkurrenceloven*)⁸⁶ w art. 4 stanowi, iż zakazu zawierania porozumień antykonkurencyjnych (art. 6 Ustawy) nie stosuje się do porozumień, decyzji czy zgodnych działań (ang. *concerted practices*) które wyłączone są spod takiego zakazu na mocy Traktatu o Utworzeniu Wspólnoty Europejskiej, lub które spełniają kryteria przepisane danym Rozporządzeniem w sprawie wyłączenia bądź zwolnienia określonych⁸⁷ kategorii porozumień. Przepis ten, odwołujący się bezpośrednio do ustawodawstwa unijnego, stanowi tzw. równoległe wyłączenie (ang. *parallel exemption*)⁸⁸.

W związku z powyższym producenci rolni oraz ich organizacje mogą skutecznie powoływać się na wspólnotowe Rozporządzenie Rady Nr 26/62, o ile spełnione są wymagane tam warunki.

Co więcej, bardziej ogólne wyłączenie, i to zarówno spod zakazu zawierania porozumień antykonkurencyjnych (art. 6 Ustawy), jak i spod zakazu nadużywania pozycji dominującej (art. 11 Ustawy), zawarte jest w normie kolizyjnej z art. 2 ust. 2 Ustawy o Konkurencji. Zgodnie z tym przepisem zakazy antymonopolowe nie mają zastosowania do praktyk

⁸⁶ Tekst ustawy z 10.6.1997 r. (*Herved bekendtgøres lov nr. 384 af 10. Juni 1997 om konkurrence*) w tłumaczeniu na język angielski na stronie internetowej duńskiego Organu Ochrony Konkurencji (*Konkurrencestyrelsen*): <http://www.ks.dk/english/competition/legislation/>, oraz w: ECLR 1998, Nr 5, Supplement.

⁸⁷ W tłumaczeniu na język angielski rozróżnione są „*exemption*” oraz „*exception*” – ECLR 1998, Nr 5, Supplement.

⁸⁸ Terminem takim posługuje się brytyjska Ustawa o Konkurencji z 1998 r., art. 10.

ograniczających konkurencję (konkurrencebegrænsning) stanowiących bezpośrednią lub konieczną konsekwencję jakichkolwiek regulacji publicznych (*direkte eller nødvendig følge af offentlig regulering*)⁸⁹. Tak więc nawet gdyby określone porozumienia nie mogłyby uzyskać wyłączenia na podstawie art. 4 (równoległe wyłączenie), to gdyby naruszenia konkurencji wynikały ze stosowania przepisów publicznych regulujących dany sektor, w tym rolnictwo, to cieszyłyby się wyłączeniem na podstawie art. 2 ust. 2 Ustawy.

Naturalnie może być tak, iż dane porozumienia czy nadużycia pozycji dominującej wyłączone spod zakazów duńskiej Ustawy o Konkurencji naruszają art. 81 czy 82 Traktatu Rzymskiego. Do 1.4.2004 r. w przypadku porozumień zainteresowane podmioty mogły starać się o uzyskanie zwolnienia indywidualnego od Komisji na podstawie art. 81 ust. 3 Traktatu. Obecnie nie jest to już możliwe. W konsekwencji zarówno porozumienia, jak i nadużycia pozycji dominującej przez producentów rolnych i ich związki, o ile dotyczą wspólnego rynku, czyli mogą wpływać na handel pomiędzy państwami członkowskimi, są zakazane⁹⁰.

3. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM HOLANDII

W Holandii, podobnie jak w Danii, Ustawa o Konkurencji (*Mededingingswet*) z 22.5.1997 r.⁹¹ w art. 12 w Rozdziale 3 zatytułowanym „Wyłączenia” stanowi, iż przepisów ustawy zakazujących zawierania antykonkurencyjnych porozumień (ang. *competition agreements*) nie stosuje się w przypadku, gdy wyłączenie takie w stosunku do zakazu z art. 81 ust. 1 Traktatu Rzymskiego ma miejsce na podstawie odpowiedniego Rozporządzenia Rady bądź Komisji Europejskiej. W konsekwencji w sektorze rolniczym, w stosunku do porozumień pomiędzy

⁸⁹ Ang. „The provisions of Parts 2 and 3 of his Act shall not apply if an anti-competitive practice is a direct or necessary consequence of public regulation” – ECLR 1998, Nr 5, Supplement.

⁹⁰ Poza porozumieniami wyłączonymi na mocy rozporządzenie Rady Nr 26/62.

⁹¹ Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden z 24.6.1997, Nr 242. Ustawa ta zastąpiła powojenną ustawę z 28.6.1956 r. o konkurencji gospodarczej (*Wet economische mededinging*), Staatsblad 1956, Nr 413. Ustawa z 1956 r. oparta była jeszcze na zasadzie kontroli nadużycia. Tekst Ustawy o Konkurencji w tłumaczeniu na język angielskiej – ECLR 1997, Nr 6, Supplement; tekst ustawy z 1956 r. – zob. *Zachodnio-europejskie ustawy antymonopolowe I. Wprowadzenie Renata Janusz*, Warszawa 1995, s. 87 i n.

producentami rolnymi oraz stowarzyszeniami producentów rolnych, pełne zastosowanie znajduje Rozporządzenie Rady Nr 26 z 1962 r. (*Regulation 26/62 applying certain rules of competition to production of and trade in agricultural products*). Brak jest, tak jak w przepisach unijnych czy innych państw Wspólnoty, jakiegokolwiek wyłączenia działalności rolniczej spod zakazu nadużywania pozycji dominującej.

4. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM NIEMIEC

W Niemczech do dnia 1.1.1999 r. zgodnie z § 1 ust. 1 ustawy z 27.7.1957 r. przeciw ograniczeniom konkurencji (*Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB*) umowy zawierane przez przedsiębiorców lub związki przedsiębiorców (także członków osoby prawnej) o wspólnym celu (*Vertrag zu einem gemeinsamen Zweck*)⁹², jak i uchwały związków przedsiębiorców, jeżeli były w stanie ograniczyć konkurencję i w ten sposób wpłynąć na produkcję lub warunki rynkowe obrotu towarami i usługami, były bezskuteczne⁹³. Jednakże już § 1 ust. 1 pkt 2 stanowił, iż zakaz zawierania porozumień kartelowych nie obowiązywał w przypadkach przewidzianych w ustawie.

Objęte jednym z generalnych wyłączeń spod zakazu zawierania antykonkurencyjnych porozumień horyzontalnych przewidzianych w samej ustawie kartelowej było rolnictwo i leśnictwo. Wyłączenie to znajdowało się w § 100 ust. 1 GBW, który to przepis stanowił, iż zakazu zawierania porozumień kartelowych nie stosowało się do umów i uchwał producentów rolnych, związków producentów rolnych i federacji takich związków, o ile związane były one z produkcją bądź zbytem produktów rolnych, lub też ze wspólnym korzystaniem z urządzeń do składowania i magazynowania, konfekcjonowania oraz przetwarzania produktów rolnych. Porozumienia te nie mogły zawierać postanowień dotyczących związania ceną odsprzedaży, oraz nie mogły zasadniczo prowadzić do

⁹² Ang. *common purpose*. Zob. szerzej na temat przesłanki wspólnego celu: R. Janusz, T. Skoczny, *Niemiecka Ustawa Kartelowa. Wprowadzenie Renata Janusz i Tadeusz Skoczny*, Warszawa 1995, s. 22–24; oraz N. Horn, H. Kötz, H.G. Leser, *German Private and Commercial Law: An Introduction. Translated by Tony Weir*, Oxford 1982, s. 24–25 (nb. 113–114). Zob. orzeczenia niemieckiego Sądu Najwyższego (*Bundesgerichtshof*) z 14.10.1978 r. w sprawie *Fertigbeton*, „Wirtschaft und Wettbewerb” – dodatek: „Entscheidungen” (WuW/E) BGH 1458, oraz z 27.5.1987 r. w sprawie *Spielkarten* (WuW/E BGH 2285).

⁹³ BGBl. I, s. 1081, t.j. z 20.2.1990 r. BGBl. I, s. 235. Tekst ustawy w tłumaczeniu na język polski – R. Janusz, T. Skoczny, op.cit., s. 59 i n.

wykluczenia konkurencji na danym rynku (§ 100 ust. 1 pkt 1 i 3 GWB). Porozumienia zawierane pomiędzy federacjami związków rolniczych musiały obligatoryjnie być zgłaszane niemieckiemu organowi ochrony konkurencji – funkcjonującemu od 12.1957 r. Federalnemu Urzędowi Kartelowemu (*Bundeskartellamt*).

Z kolei odrębny przepis § 100 ust. 7 wyłączał zakaz z § 1 GWB w stosunku do uchwał związków producentów w sektorze leśnictwa, pod warunkiem iż, tak jak w przypadku produktów rolnych, nie zawierały one związania ceną odsprzedaży i dotyczyły tylko i wyłącznie produktów leśnych.

Ustawa definiowała pojęcia: produktów rolnych oraz producentów rolnych Przez produkty rolne rozumiało się zarówno wszelkie płody rolne, w tym warzywa i owoce, uprawy winorośli, produkty pszczelarskie, jak i produkty rybne. Definicją produktów rolnych objęte były także produkty przetworzone, najczęściej przez samych producentów rolnych bądź ich związki. Szczegółowa lista produktów przetworzonych, uznawanych za produkty rolne, podana była w odpowiednim Rozporządzeniu Rządu Federalnego. Producenci rolni z kolei to podmioty produkujący produkty rolne, jak i hodowcy roślin i zwierząt oraz przedsiębiorcy prowadzący taką działalność (§ 100 ust. 6), a związki producentów w sektorze leśnictwa to: wspólnoty gospodarki leśnej, spółdzielnie gospodarki leśnej, związki leśne, oraz inne spółdzielnie i związki, powołane w celu wspólnego prowadzenia gospodarki leśnej (art. 100 ust. 7 pkt 2).

Dalsze wyłączenia dotyczyły § 15 (obecnie § 14) niemieckiej ustawy kartelowej, zabraniającego zawierania porozumień wertykalnych, których przedmiotem jest (w tym zakresie przepis ten nie uległ zmianie) związanie ceną odsprzedaży bądź innymi warunkami umów zawieranych z osobami trzecimi. W stosunku do rolnictwa i leśnictwa także od tego zakazu w § 100 GWB przewidziane były wyłączenia. Zgodnie z § 100 ust. 2 zakazu z § 15 nie stosowało się, jeżeli porozumienia miały za przedmiot sortowanie, pakowanie bądź oznaczanie produktów rolnych. Nadto zakaz z § 15 GWB nie obowiązywał w przypadku producentów bądź związków producentów nasion, podlegających odpowiednim przepisom o nasiennictwie, oraz hodowców zwierząt bądź ich związków, w przedmiocie określania cen odsprzedaży zwierząt przeznaczonych do rozmnażania w wielostopniowym procesie hodowlanym.

Z kolei do umów zawieranych pomiędzy producentami bądź związkami producentów rolnych a innymi przedsiębiorcami, których przedmiotem było wytwarzanie, składowanie, konfekcjonowanie, przetwórstwo bądź zbyty produktów rolnych, nie stosowało się § 18 GWB, który to przepis stanowił, iż Federalny Urząd Kartelowy może określone

umowy uznać za bezskuteczne, jeśli po pierwsze ograniczają one w jakikolwiek sposób swobodę dysponowania produktami lub usługami, stanowiącymi przedmiot obrotu, lub po drugie ograniczają jedną ze stron w nabywaniu bądź zbywaniu innych towarów bądź usług osobom trzecim, lub po trzecie ograniczają możliwość zbywania nabytych w drodze danej umowy towarów osobom trzecim, bądź po czwarte zawierają zobowiązanie do nabycia towarów bądź usług, nie mających rzeczowego ani zwyczajowego związku z przedmiotem umowy, oraz które po pierwsze wiążą i niesłusznie ograniczają istotną z punktu widzenia konkurencji na danym rynku liczbę przedsiębiorców, lub po drugie ograniczają niesłusznie dostęp innym przedsiębiorcom na dany rynek, lub po trzecie których następstwem jest istotne naruszenie konkurencji na danym rynku.

Nadto zgodnie z § 100 ust. 8 GWB przepisy ustawy nie miały zastosowania do ograniczeń konkurencji związanych z organizacją rynków: zbożowego, cykrowego, mlecznego i tłuszczowego, oraz zwierzęcego i mięsnego w zakresie przewidzianym odrębnymi ustawami oraz przepisami wykonawczymi wydanymi na podstawie delegacji zawartych w tychże ustawach⁹⁴. Co ciekawe przepis ten mówił ogólnie o wyłączeniu zastosowania całej ustawy, tak zarówno zakazów zawierania porozumień horyzontalnych (§ 1), porozumień wertykalnych (§ 15), jak i przepisów o kontroli nadużywania pozycji dominującej (§ 22). Tak więc rozgraniczenie wyłączenia spod regulacji konkretnych praktyk ograniczających konkurencję pozostawione było ustawom szczególnym, regulującym dane rynki produktowe.

Ustawa antykartelowa przewidywała instrumenty nadzoru Federalnego Urzędu Kartelowego nad wykorzystaniem wyłączeń w sektorze rolnictwa. Zgodnie z § 104 GWB Urząd Kartelowy mógł nakazać stronom porozumienia zaprzestania nadużywania pozycji osiągniętej na rynku na skutek wyłączenia, zmianę umów czy uchwał, bądź mógł uznać dane umowy i uchwały za bezskuteczne, w razie gdy one same lub ich wykonanie stanowiły nadużycie pozycji na rynku, lub gdy naruszały zasady obrotu towarami i usługami wynikające z zawartych przez Republikę Federalną Niemiec traktatów międzynarodowych.

Nowelizacja niemieckiej ustawy antykartelowej w 1998 r.⁹⁵ do przepisów dotyczących porozumień pomiędzy konkurentami (kartele w sensie wąskim; § 1 GWB), porozumień wertykalnych (§ 14) oraz nadużycia pozycji dominującej (§ 19) wprowadziła sformułowanie o zaka-

⁹⁴ Ustawy te wymienione były w § 100 ust. 8 GWB.

⁹⁵ Nowelizacja wprowadzona ustawą z 26.8.1998 r., BGBl. I, s. 2546.

zie tychże praktyk (...sind verboten; ...ist verboten)⁹⁶ *expressis verbis*, w miejsce poprzedniej bezskuteczności i nieważności. Tym samym ewentualne rozważania, czy ustawa z 1957 r. reprezentuje system ochrony konkurencji oparty na zasadzie zakazu (niem. *Verbotsprinzip*) czy zasadzie kontroli nadużycia (niem. *Missbrauchsprinzip*), stały się bezprzedmiotowe⁹⁷.

Część V ustawy zatytułowana „Zakres zastosowania ustawy” (dawne art. 98–105) została znacznie okrojona, i obecnie zawiera tylko jedną jednostkę redakcyjną – art. 130, dotyczący przedsiębiorstw publicznych.

Regulacja prawna relacji pomiędzy działalnością w sektorze rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa a zakazami ochrony konkurencji zawarta została w Rodziale V Części I Ustawy „Ograniczenia konkurencji”, zatytułowanym „Przepisy szczególne regulujące określone sektory gospodarcze”. W rozdziale tym § 28 stanowi, iż § 1 ustawy (zakaz zawierania porozumień ograniczających konkurencję pomiędzy konkurentami na rynku) nie stosuje się do porozumień pomiędzy producentami rolnymi, ani do porozumień i decyzji związków oraz federacji związków producentów rolnych, których przedmiotem jest produkcja bądź zbyt produktów rolnych, bądź wspólne korzystanie z urządzeń do składowania, konfekcjonowania oraz przetwarzania produktów rolnych. Tak jak dawny § 100 ust. 1, tak i obecnie § 28 GWB wymaga, aby porozumienia te nie zawierały postanowień dotyczących związania ceną odsprzedaży i nie prowadziły do całkowitego wykluczenia konkurencji na danym rynku (§ 28 ust. 1). Porozumienia federacji związków producentów rolnych muszą być niezwłocznie zgłaszane Federalnemu Urzędowi Kartelowemu.

Ustawodawca, odmiennie niż wcześniej w § 100 GWB, zrezygnował z autonomicznej definicji tak zarówno produktów rolnych, jak i producentów rolnych. Obecnie § 28 ust. 3 GWB, tak jak art. 32 ust. 3 Traktatu Rzymskiego czy art. 1 rozporządzenie Rady Nr 26 z 1962 r. (*Regulation 26/62 applying certain rules of competition to production of and trade in agricultural products*), odsyła do Aneksu II (obecnie Aneks I) do Traktatu, stanowiąc, iż przez produkty rolne należy rozumieć produkty wymienione w Aneksie II to Traktatu o Utworzeniu Wspólnoty Europejskiej, oraz towary powstałe w wyniku konfekcjonowania lub przetworzenia tych produktów, o ile są wspólnie konfekcjo-

⁹⁶ § 1 zatytułowany jest obecnie „*Kartellverbot*”, a § 14 „*Verbot von Vereinbarungen über Preisgestaltung oder Geschäftsbedingungen*”.

⁹⁷ Chociaż pozostałe porozumienia wertykalne nadal poddane są systemowi kontroli nadużycia. Zob. *National Reports*, ECLR 1999, Nr 2, s. N-26 do N-27.

nowane bądź przetwarzane przez producentów rolnych lub ich związki. Nadto zgodnie z § 28 ust. 1 in fine przez producentów rolnych rozumieć należy także przedsiębiorstwa hodowli roślin i zwierząt.

Tak jak wcześniej § 100 ust. 2, tak obecnie § 28 ust. 2 GWB wyłącza zastosowanie § 14 (zakaz zawierania określonych porozumień wertykalnych) względem porozumień w przedmiocie sortowania, oznaczania, bądź pakowania produktów rolnych.

Działalność rolnicza wyłączona spod obowiązywania zakazów ochrony konkurencji na podstawie § 28 GWB podlega nadzorowi Federalnego Urzędu Kartelowego (§ 12 ust. 1 w zw. z § 28 ust. 4).

Zgodnie z § 12 ust. 1 w razie gdy skutkiem ustawowego wyłączenia porozumienia producentów rolnych bądź porozumienia lub decyzje ich związków czy federacji związków stanowiąc będą nadużycie uzyskanej w ten sposób pozycji na rynku (koncepcja nadużycia przewagi rynkowej, *überelegende Marktmacht*)⁹⁸, Federalny Urząd Kartelowy może nakazać uczestnikom porozumienia zaprzestania określonych działań, nakazać zmianę postanowień porozumienia bądź decyzji, jak i zakazać danego porozumienia czy decyzji. Jak widać więc skutkiem zmian wprowadzonych do ustawy antykartelowej działalność w sektorze rolnictwa poddana została nadzorowi Federalnego Urzędu Kartelowego, dając mu kompetencje do interwencji w przypadku gdy rezultatem wprowadzania w życie porozumień wyłączonych spod zakazów antykartelowych są istotne ograniczenia konkurencji na rynku. Tym samym wyłączenie rolnictwa, leśnictwa i rybołówstwa stało się wyłączeniem względnym. Od uznania organu ochrony konkurencji zależy ograniczenie zakresu zastosowania wyłączenia w stosunku do generalnie wyłączonych karteli zawiązywanych pomiędzy producentami rolnymi (co na szczeblu Wspólnoty należy do Komisji na podstawie art. 2 Rozporządzeniem Rady Nr 26 z 1962 r.).

Zwrócić nadto należy uwagę na ewentualne sprzeczności art. 28 GWB z art. 32–38 Traktatu Rzymskiego oraz Rozporządzeniem Rady Nr 26/62. Niemiecka regulacja wyłączająca sektor rolny, leśnictwo i rybołówstwo, jest przedmiotowo szersza od przepisów unijnych. Brak jest przede wszystkim w art. 28 przesłanek zastosowania wyłączenia z art. 2 Rozporządzenia 26/62 – konieczności stanowienia integralnej części organizacji rynku krajowego oraz niezbędności do osiągnięcia podstawowych celów Wspólnej Polityki Rolnej.

⁹⁸ Zob. na temat koncepcji przewagi rynkowej: R. Janusz, T. Skoczny, op.cit., s. 31–33.

5. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM SZWECJI

W Szwecji wyłączenie rolnictwa w ograniczonym zakresie spod zakazu zawierania porozumień ograniczających konkurencję z art. 6 ust. 1 ustawy z 14.1.1993 r. o konkurencji (*Konkurrenslag*)⁹⁹ uregulowane zostało w dodanych w 2000 r. do ustawy przepisach art. 18a do art. 18c (Rozdział zatytułowany „Przepisy szczególne co do określonych form współpracy pomiędzy małymi przedsiębiorcami”¹⁰⁰).

Zgodnie z art. 18c ustawy o konkurencji zakazu zawierania porozumień ograniczających konkurencję nie stosuje się do do tzw. pierwotnych organizacji rolniczych (primär lantbruksförening avses, ang. primary agricultural associations) bądź ich oddziałów (ang. *subsidiaries*) w zakresie dotyczącym porozumień pomiędzy członkami tych stowarzyszeń, których przedmiotem są: produkcja, zbiory, przetwórstwo, sprzedaż, wspólne korzystanie z różnego rodzaju urządzeń, przechowywanie, konfekcjonowanie, dystrybucja bądź marketing produktów rolnych, ogrodniczych i leśnych, oraz zakup towarów lub usług na potrzeby prowadzonej działalności.

Przez pierwotne organizacje rolnicze ustawa rozumie gospodarce stowarzyszenia, których członkami są indywidualni rolnicy (*enskilda lantbrukare*, ang. *individual farmers*), bądź inni przedsiębiorcy prowadzący działalność w sektorze rolnictwa, ogrodnictwa i leśnictwa (*jordbruk, trädglädsverksamhet, skogsbruk*; ang. *agriculture, horticulture or forestry*). Jednakże związki takich stowarzyszeń traktowane są jako pierwotne organizacje rolnicze, a tym samym podlegają wyłączeniu, jedynie gdy mają lokalny zasięg działania, oraz zrzeszają producentów rolnych działających w określonych sektorach wymienionych w ustawie szczególnej (ustawa Nr 688 z 1994 r.; art. 18a).

Jak wynika z powyższego, wyłączenie przedmiotowo nie obejmuje rybołówstwa, zaś podmiotowo nie obejmuje wszystkich związków czy federacji stowarzyszeń rolnych, a tylko niektóre, wskazane przez ustawodawcę.

⁹⁹ Tekst w języku angielskim *Svenska Konkurrenslag* na stronie internetowej Szwedzkiego Organu Ochrony Konkurencji (*Konkurrensverket*): <http://www.kkv.se/eng/competition/>. Tekst ustawy w języku polskim, uwzględniający stan prawny na rok 1995 – *Zachodnioeuropejskie ustawy antymonopolowe II*, Warszawa 1995, s. 155 i n.

¹⁰⁰ *Särskilda bestämmelser för vissa former av samarbete mellan små företag*. Ang. *Special provisions for certain forms of co-operation between small undertakings*.

Nie objęte wyłączeniem są, a tym samym zakazane na podstawie art. 6 ust. 1 ustawy o konkurencji, jednakże porozumienia, których celem bądź skutkiem jest (ang. *which have an object or effect*) pozbawienie członka stowarzyszenia wolności w zakresie wyboru kupca lub dostawcy na produkowane towary, w zakresie wystąpienia ze stowarzyszenia, bądź też w przypadku innych ograniczeń o podobnym ciężarze gatunkowym (ang. *in other respects of equivalent importance*). Zabronione nadto jest pośrednie bądź bezpośrednie ustalanie cen na produkty rolne w relacjach handlowych pomiędzy członkami stowarzyszenia a osobami trzecimi (art. 18 c ust. 2 pkt 2 ustawy).

Jak widać więc szwedzkie przepisy regulujące wyłączenia w sektorze rolnym różnią się od przepisów unijnych, jak i od przepisów innych państw europejskich czy Stanów Zjednoczonych. Zauważyć należy m.in. iż przedmiotowo wyłączenia z art. 18a–18c ustawy o konkurencji nie dotyczą rybołówstwa, tak więc stowarzyszeń i związków rybaków i przedsiębiorców zajmujących się połowem i przetwórstwem ryb, zaś obejmują z kolei np. porozumienia zawierane pomiędzy rolnikami w ramach stowarzyszenia regulujące wspólne zakupy towarów i usług na potrzeby prowadzonej działalności rolniczej (tym samym dochodzi do wykroczenia poza zakres przedmiotowy produktów rolnych). Tym samym przepisy te są szersze aniżeli amerykańskie ustawodawstwo antytrustowe, czy unijne Rozporządzenie Rady Nr 26/62. Brak także w szwedzkich przepisach przesłanek wyłączenia organizacji rolniczych z art. 2 ust. 1 Rozporządzenia Nr 26/62 (przesłanka integralnej części organizacji rynku krajowego oraz przesłanka niezbędności w dążeniu do realizacji podstawowych celów Wspólnej Polityki Rolnej, zawartych w art. 33 Traktatu).

6. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM WIELKIEJ BRYTANII

W Wielkiej Brytanii częściowe wyłączenie rolnictwa spod zakazów ustawodawstwa antymonopolowego ma miejsce na podstawie Ustawy o Konkurencji (*Competition Act 1998*) z 9.11.1998 r., która w zasadniczej swej części weszła w życie z dniem 1.3.2000 r.¹⁰¹

Zgodnie z art. 3 ust. 1 Ustawy o Konkurencji zatytułowanym „Wyłączone porozumienia” (*Excluded Agreements*) zakazu zawierania

¹⁰¹ Pełen tekst Ustawy o Konkurencji z 2000 r. – P.M. Taylor, op.cit., s. 306 i n.

antykonkurencyjnych porozumień z art. 2 Ustawy, (wzorowanym na art. 81 ust. 1 Traktatu Rzymskiego)¹⁰², nazywanym potocznie „zakazem Rozdziału I” (*Chapter I Prohibition*), nie stosuje się w przypadkach przewidzianych w załącznikach (*Schedules*) do Ustawy. Tzw. generalne wyłączenia (*General Exclusions*) spod zakazu zawierania porozumień ograniczających konkurencję, jak i też spod zakazu nadużywania pozycji *dominującej* (*Chapter II Prohibition*), zawiera Załącznik Nr 3 (*Schedule 3*). W Załączniku tym jako dziewiąte generalne wyłączenie wymienione są produkty rolne (*Agricultural products*).

Art. 9 ust. 1 Załącznika Nr 3 do Ustawy o Konkurencji stanowi, iż zakazu Rozdziału I nie stosuje się do porozumień w zakresie, w jakim mają one związek z produkcją lub handlem produktami rolnymi, i które stanowią integralną część organizacji rynku krajowego (*an integral part of a national market organization*), oraz są niezbędne do osiągnięcia podstawowych celów europejskiej polityki rolnej, zawartych w art. 33 Traktatu (dawny art. 39), bądź też stanowią porozumienie rolników, organizacji rolniczych (*farmers or farmers’ associations*) czy też zrzeszeń organizacji rolniczych w jednym z państw członkowskich, dotyczące produkcji i sprzedaży płodów rolnych bądź wspólnego przechowywanie płodów rolnych, konfekcjonowania i przetwórstwa, a które nie zawierają zobowiązania do stosowania jednolitych cen na dane produkty (*no obligation to charge identical prices*).

Jak widać więc przepisy te są niemal wierną kopią unijnego Rozporządzenia Rady Nr 26/62. Regulacja brytyjska jest nawet bardziej restrykcyjna, albowiem wymaga, aby rolnicze porozumienia czy stowarzyszenia stanowiły zarówno część integralną organizacji rynku krajowego, jak i aby były niezbędne do osiągnięcia podstawowych celów Wspólnej Polityki Rolnej (w koniunkcji). Tymczasem w art. 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Nr 26 pomiędzy przedmiotowymi kryteriami wyłączenia postawiona jest alternatywa (*ang. or*).

Wyłączenie powyższe nie znajduje zastosowanie w dwóch przypadkach. Po pierwsze w sytuacji, gdy Komisja Europejska uzna, iż dane porozumienie nie spełnia warunków z art. 2 ust. 1 Rozporządzenia Rady Nr 26 (art. 9 ust. 2 Załącznika). Wtedy to wyłączenie z art. 9 Załącznika Nr 3 przestaje obowiązywać względem takiego porozumienia z datą wydania decyzji przez Komisję.

Po drugie wyłączenie może nie mieć zastosowania na podstawie zarządzenia (*direction*) brytyjskiego organu ochrony konkurencji – Urzę-

¹⁰² O różnicach pomiędzy zakazem z ust. 2 brytyjskiej Ustawy o Konkurencji a art. 81 ust. 1 Traktatu Rzymskiego zob. *ibid.*, s. 18 i n.

du Uczciwego Handlu (*Office of Fair Trading*)¹⁰³. Przed wydaniem zarządzenia Urząd może wezwać strony porozumienia do przedłożenia wszelkich niezbędnych informacji. W razie nie dostarczenia tych informacji w określonym terminie Urząd może wydać zarządzenie o braku zastosowania wyłączenia. Zarządzenia takie może być także wydane w stosunku do danego porozumienia, niezależnie czy jest ono sprzeczne z zakazem z Rozdziału I czy też nie, gdy jego potencjalnym skutkiem bądź celem jest w sposób istotny i nieusprawiedliwiony uniemożliwienie powstania, ograniczenie bądź zniekształcenie konkurencji (*is likely, or is intended, substantially and unjustifiably to prevent, restrict or distort competition*) na rynku danego produktu rolnego (art. 9 ust. 7 Załącznika Nr 3).

Jeżeli chodzi o zakaz nadużywania pozycji dominującej (art. 18 Ustawy o Konkurencji, *Chapter II Prohibition*), przedsiębiorcy wykonujący działalność w sektorze rolnym nie są spod tego zakazu zwolnieni w żadnej mierze.

7. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM KANADY

Pośród państw pozaeuropejskich (poza Stanami Zjednoczonymi) w Kanadzie na podstawie ustawy o konkurencji z 1985 r. wyłączeniu podlegają jedynie umowy, porozumienia, inne uzgodnienia zawierane pomiędzy rybakami bądź ich związkami, przedsiębiorcami zajmującymi się skupem bądź przetwórstwem ryb, których przedmiotem są ceny, wynagrodzenia, czy inne warunki, na których ryby są łowione i dostarczane przez rybaków tym przedsiębiorcom (art. 4 ust. 1 pkt b Ustawy)¹⁰⁴. Wyłączenie to znajduje się pośród wyłączeń zatytułowanych

¹⁰³ Organ ten w obecnym kształcie powołany został Ustawą o Przedsiębiorczości (*Enterprise Act*) z 7.11.2002 r., która weszła w życie z dniem 20.6.2003 r. Ustawa ta zastąpiła Dyrektora Generalnego ds. Uczciwego Handlu (*Director General of Fair Trading*, DGFT), utworzonego na podstawie Ustawy o Uczciwym Handlu z 25.7.1973 r. (*Fair Trading Act*, FTA). Tym samym nastąpił powrót do koncepcji kolegiального organu ochrony konkurencji, co miało miejsce w Wielkiej Brytani w latach 1948–1973, i była nim Rada Handlu (*Board of Trade*), funkcjonująca na podstawie Ustawy o Badaniu i Kontroli Monopoli i Praktyk Ograniczających Konkurencję z 1948 r. (*Monopolies and Restrictive Practices Inquiry and Control Act*). Zob. na temat zadań i kompetencji Urzędu Uczciwego Handlu od 2003 r. – R. Wish, op.cit., s. 61–62, oraz s. 67–69.

¹⁰⁴ Tekst Ustawy o Konkurencji w tłumaczeniu na język polski – *Pozaeuropejskie ustawy antymonopolowe. Wprowadzenie Włodzimierz Szpringer*, Warszawa 1995, s. 115 i n.

„Brak zastosowania do sporów zbiorowych”, obejmujących porozumienia i związki pracownicze mające na celu ochronę interesów i praw pracowniczych, jak i porozumienia i związki pracodawców w przypadku sporów zbiorowych z pracownikami (art. 4 ust. 1 pkt c). Nie podlegają wyłączeniu porozumienia, których celem jest ograniczenie sprzedaży określonych towarów, w tym ryb i przetworów rybnych, jak i zakup tych towarów, od innych podmiotów (art. 4 ust. 2).

8. WYŁĄCZENIE ROLNICTWA W SYSTEMIE PRAWNYM MEKSYKU

W Meksyku podstawowe przepisy ochrony konkurencji zawarte są w Konstytucji Meksykańskich Stanów Zjednoczonych z 1917 r. (*Constitución Política de los Estados Unidos Mexicanos*)¹⁰⁵. Art. 28 Konstytucji zakazuje tworzenia monopolu, udzielania zwolnień podatkowych, spekulacyjnego windowania cen, wszelkich działań ograniczających konkurencję w produkcji, przemyśle, handlu i usługach, zawierania porozumień pomiędzy producentami, przemysłowcami, kupcami i przewoźnikami czy innymi usługodawcami, mającymi na celu ograniczenie konkurencji bądź zmuszenie konsumentów do płacenia wygórowanych cen, jak i też generalnie zakazuje osiągnięcia wyłącznych i nienależnych korzyści przez jedną bądź więcej osób kosztem całego społeczeństwa bądź określonej klasy społecznej¹⁰⁶.

Meksykańska Federalna Ustawa o Konkurencji Gospodarczej z 24.12.1992 r. (*Ley Federal Competencia Económica*)¹⁰⁷, obowiązująca od dnia 23.6.1993 r., stanowi więc jedynie wykonanie art. 28 Konstytucji.

Zgodnie z art. 3 Federalnej Ustawy o Konkurencji Gospodarczej zakazy ustawy stosuje się do wszystkich przedsiębiorców (ang. *economic agents*) bez względu na rodzaj prowadzonej działalności gospodarczej, jak i bez względu na formę prawną (osoby fizyczne, osoby prawne, agendy rządowe szczebla federalnego, stanowego i lokalnego, zrzeszenia wolnych zawodów, stowarzyszenia, trusty i inne).

¹⁰⁵ Tekst meksykańskiej Konstytucji w tłumaczeniu na język angielski na stronie internetowej: <http://www/ilstu.edu/class/hist263/docs/1917const.html>.

¹⁰⁶ Należy zauważyć, że art. 28 zawarty jest w Rozdziale I Konstytucji zatytułowanym „Gwarancje indywidualne”, tak więc w istocie ochrona konkurencji w Meksyku traktowana jest jako element ochrony praw jednostki.

¹⁰⁷ Tekst ustawy w tłumaczeniu na język angielski na stronie internetowej: <http://r0.unctad.org/en/substites/epolicy/laws>. Tekst ustawy w tłumaczeniu na język polski w: *Pozaeuropejskie ustawy antymonopolowe*, op.cit., s. 175 i n.

W konsekwencji działalność rolnicza nie podlega wyłączeniu generalnemu przez Federalną Ustawę o Konkurencji Gospodarczej. Ceny na określone artykuły, w tym artykuły rolne i spożywcze, mogą być regulowane dekrétami na podstawie art. 7 Ustawy przez Ministerstwo Handlu i Rozwoju Gospodarczego. Na straży przestrzegania dekrétów ustalających ceny maksymalne, w tym na produkty rolne, stoi Federalny Urząd Ochrony Konsumentów, we współpracy z Ministerstwem Handlu i Rozwoju Gospodarczego. Nadzór ten odbywa się w oparciu o przepisy Federalnej Ustawy o Ochronie Konsumentów.

Wyłączeniu natomiast mogą podlegać na podstawie art. 28 zdanie czwarte Konstytucji¹⁰⁸ związki bądź stowarzyszenia eksportowe producentów rolnych (ang. *cooperative associations or societies of producers*), które w obronie własnych interesów bądź interesu publicznego sprzedają swe produkty bezpośrednio na rynkach zagranicznych. Produkty te winny stanowić główne źródło bogactwa danego regionu, i nie mogą być towarami pierwszej potrzeby.

Powyższe kartele eksportowe mogą funkcjonować po uzyskaniu ustawowego zatwierdzenia przez stanowy parlament. Ich działalność podlega nadzorowi rządu.

Ponadto art. 6 Federalnej Ustawy o Konkurencji Gospodarczej wymaga, aby przedmiotowe produkty karteli eksportowych w ogóle nie były sprzedawane na rynku meksykańskim, po drugie aby członkostwo w tych kartelach było czysto dobrowolne, z prawem swobodnej rezygnacji w każdym czasie, oraz po trzecie aby zezwolenia i zatwierdzenia otrzymywane przez te kartele nie były przez nie zbywane.

8. WNIOSKI KOŃCOWE

Wyłączenie zastosowania instrumentów publicznoprawnej ochrony konkurencji względem rolnictwa ma miejsce prawie we wszystkich systemach ochrony konkurencji na świecie. Wyłączenie to bądź następuje poprzez wyraźne przepisy zawarte w ustawach antymonopolowych, bądź poprzez różnego rodzaju klauzule kolizyjne, bądź też przy braku wyraźnego wyłączenia czy normy kolizyjnej poprzez odmienne uregulowanie tego sektora w przepisach szczególnych (tak np. w Irlandii¹⁰⁹ czy we Włoszech¹¹⁰).

¹⁰⁸ Przepis ten stanowi generalną podstawę do wyłączenia wszelkich karteli eksportowych, bez sektorowego zróżnicowania.

¹⁰⁹ Zob. irlandzka Ustawa z 10.4.2002 r. o Konkurencji (*Competition Act*) na stronie internetowej: <http://www.tca.ie/competitionact.html>.

Generalne wyłączenia sektorowe rolnictwa w sensie szerokim, obejmując także rybołówstwo i leśnictwo, spod obowiązywania instrumentów publicznoprawnej ochrony konkurencji mają zdecydowanie podłoże społeczno-polityczne. W żadnej mierze nie mają one za zadanie maksymalizacji efektywności ekonomicznej, w tym przede wszystkim efektywności alokacyjnej. Tym samym ich celem nie jest realizacja dobrobytu konsumenckiego (*consumers' welfare*).

Podkreślić należy, iż w żadnym z omawianych systemów nie występuje całościowe, przedmiotowe wyłączenie działalności w sektorze rolniczym. Wyłączenia te mają bowiem charakter jedynie częściowy, dotycząc pewnych szczególnych aspektów działalności rolnej. W pozostałej części, nie objętej wyłączeniem, rolnictwo oraz podmiotowo rolnicy (producenci rolni) w całej rozciągłości zobowiązani są do przestrzegania reguł ochrony konkurencji. Jednakże w sektorze rolnym wolna konkurencja doznaje uszczerbku nie tylko poprzez wyłączenia generalne, ale także poprzez specyficzny system interwencji państwowej. W rezultacie konkurencja na rynku rolnym nie stanowi czystej konkurencji rynkowej (wolnorynkowej), a raczej konkurencję regulowaną (czy konkurencję kontrolowaną, ang. *controlled competition*)¹¹¹.

W Polsce pewne wątpliwości może budzić podleganie rolników indywidualnych regulacji ochrony konkurencji. Pomimo pewnych kontrowersji należy zdecydowanie stwierdzić, iż rolnicy co do zasady związani są przepisami ustawy o ochronie konkurencji i konsumentów. Przedmiotowe wyłączenie działalności rolnej ma miejsce w granicach ściśle przewidzianych w przepisach szczególnych, i tak jak w Unii Europejskiej oraz w innych państwach zasadniczo dotyczy tylko i wyłącznie zakazu zawierania porozumień ograniczających konkurencję.

Na świecie najpoważniejsze odstępstwa od zasady, którą jest wolna konkurencja, mają miejsce w Unii Europejskiej poprzez środki realizacji tzw. Wspólnej Polityki Rolnej (*Common Agricultural Policy*,

¹¹⁰ Zob. włoska Ustawa z 10.10.1990 r. o konkurencji i uczciwym handlu (*Legge 10 ottobre 1990, n. 287, norme per la tutela della concorrenza e del mercato*) w tłumaczeniu na język angielski na stronie internetowej włoskiego Organu Ochrony Konkurencji i Uczciwego Handlu (*Autorita Garante Della Concorrenza e Del Mercato*): <http://www.agcm.it/>.

¹¹¹ Określenia tego używa L. de Palacio w stosunku do regulacji rynku energetycznego. W pewnym zakresie ma ono też zastosowanie do rynków rolnych. L. de Palacio, *The opening of the electricity and gas markets and their integration into the global energy policy in the European Union*. Referat wygłoszony w ramach konferencji: *Right of access to energy, environmental protection and opening of electricity and gas markets*, Energy Conference Brussels 27 and 28 of September, 2001, s. 17 i n. Dostępne na stronie internetowej: <http://mineco.fgov.be/>.

CAP)¹¹². Dlatego słusznie można nazwać ją „sui generis rezerwatem interwencjonizmu i protekcjonizmu państwowego”¹¹³.

Zupełnie inaczej przedstawia się ochrona sektora rolniczego w Stanach Zjednoczonych, gdzie zasadniczo poddany jest on normalnym regułom rynku, tak jak inne sektory wytwórczości czy usług. Niemniej i tam sektor rolniczy obdarzony jest swoistymi wyłączeniami, jednakże o węższym zakresie aniżeli ma to miejsce w Europie.

Polska z racji wstąpienia do Unii Europejskiej podlega zasadom Traktatu Rzymskiego, i realizuje unijną Wspólną Politykę Rolną. Stąd aktualnie jej przepisy i przepisy innych państw członkowskich regulujące sektor rolniczy są do siebie zbliżone¹¹⁴. Niemniej także wcześniej, w tym w okresie międzywojennym, działalność w sektorze rolniczym cechowała się szeregiem odrębności, stanowiących o jej uprzywilejowaniu w stosunku do pozostałych sektorów (przemysłów)¹¹⁵.

¹¹² Zob. nt. rozwoju Wspólnej Polityki Rolnej m.in. A. Jurcewicz [w:] A. Stelmachowski (red.), op.cit., s. 74 i n.

¹¹³ A. Lichorowicz, op.cit., s. 337.

¹¹⁴ Zob. szerzej na temat ewolucji wspólnej polityki rolnej oraz prognozy jej rozwoju na przyszłość – A. Jurcewicz, *Kierunki zmian wspólnej polityki rolnej a polskie rolnictwo w aspekcie członkostwa w Unii Europejskiej* [w:] R. Budzanowski, A. Zieliński (red.), *Prawo rolne. Problemy teorii i praktyki*, Kluczbork 2001, s. 81 i n.

¹¹⁵ Por. m.in. R. Budzinowski [w:] A. Stelmachowski (red.), op.cit., s. 55.